

УДК 343.533.2

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.986>**М. Дімітров,**кандидат юридичних наук, старший викладач
Придунайської філії
Міжрегіональної Академії управління персоналом

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Методологічна основа є концептуальною основою для дослідження будь-якої сфери, оскільки сприяє пізнанню досліджуваного явища, розкриттю його сутності та змісту. Правовий механізм методів наукового дослідження кримінальної відповідальності за порушення прав на комерційні позначення є важливим механізмом забезпечення охорони та захисту інтелектуальної власності. Актуальність методології дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання комерційних позначень, з огляду на реформування законодавства, зумовлює постійне оновлення наукових досліджень з метою вдосконалення забезпечення теоретичних основ у вказаній сфері.

Методи та методологія наукового дослідження активно застосовуються представниками кримінального права під час аналізу незаконного використання торговельної марки, географічного зазначення походження товару, комерційних найменувань, з'ясування суб'єкта та об'єкта таких злочинів, адекватності покарання. Звідси визначення понять «метод» та «методологія» є надзвичайно актуальним, як і характеристика безпосередньо загальних та спеціальних методів.

Серед науковців, які приділили увагу в тій чи іншій мірі цьому питанню, варто визначити таких, як: П.С. Берзін, І.А. Головізіна, О.О. Дудоров, В.Н. Бондарев, Є.В. Дем'яненко, А.А. Козлов, О.В. Колесников, О.Г. Карпович, А.С. Нерсисян, І.М. Рас-

соха, С.А. Складрук, Є.А. Подольська, М.Ю. Прокш, С.М. Трейгер, В.С. Юринець.

Незважаючи на значну кількість наукових робіт, які стосуються проблематики, необхідно зазначити, що комплексний розгляд методології дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знаку для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару відсутній, що і сприяє необхідності її дослідження.

Метою статті є дослідження методології кримінальної відповідальності за незаконне використання комерційних позначень та розроблення авторських визначень понять методів та методології у цій сфері.

Методологію дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання комерційних позначень доцільно розпочати з теоретичних основ, а саме з визначення понять «метод» та «методологія».

Загальним поняттям методу є спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення чого-небудь. В юридичній та науковій літературі існує безліч дефініцій даного поняття з різним підходом та розумінням. Розглянемо деякі з них.

Є.А. Подольська розуміє метод як спосіб побудови й обґрунтування системи філософського і наукового знання, як шлях дослідження і практичного перетворення дійсності. Це система правил, принципів і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей

розвитку природи, суспільства та мислення або практичної перетворювальної діяльності людини [1]. Авторка визначає цю дефініцію як певний шлях та спосіб та крізь призму філософського розуміння. На думку О.В. Колесникова, метод (грец. *methodos* – шлях, спосіб дослідження, викладу) – це система правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства, мислення; плано-мірний шлях, спосіб досягнення певних результатів у науковому пізнанні й практичній діяльності; взагалі, прийом, спосіб або спосіб дії [2, с. 20]. Науковець тлумачить дане явище не як спосіб, а як систему правил і прийомів, що виділяє його позицію з-поміж інших, адже більшість наукових положень дотримуються стандартів щодо визначення даного поняття. І.М. Росоха під методом (від грец. *methodos* – спосіб, метод, шлях) розуміє спосіб досягнення мети, певним чином впорядковану діяльність [3, с. 14]. Вважаємо, що це визначення є дещо обмеженим та розкриває незначну кількість характеристик, притаманних методу. Але необхідно наголосити на тому, що автор доцільно визначив таку характеристику методу, як «впорядкована діяльність», адже метод у деякій мірі розуміється і як впорядкована діяльність певного способу, що більш доцільно його пояснює.

Враховуючи вказані підходи до розуміння методу, наведемо власне визначення: метод – це певні логічні способи або системи правил, які спрямовані на досягнення будь-якої встановленої мети, що застосовуються для розроблення висновків за допомогою відповідних засобів та прийомів.

Методи наукового пізнання, залежно від вибраного науковцями критерію, класифікуються. Наведемо окремі з них.

Загальні методи наукового пізнання умовно поділяють на:

– методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент);

– методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження (абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання тощо);

– методи або методологія, що використовуються на теоретичному рівні дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, системний, структурно-діяльнісний підхід) [4].

Визначений перелік та розподіл загальних методів у даному випадку формує три великі групи. Варто зауважити, що в разі виокремлення таких груп визначаються особливості, що притаманні кожному конкретному методу.

Також доречно надати наукову позицію В.Є. Юринця, який визначає загальні види методів наукового пізнання та умовно поділяє їх на такі рівні:

– емпіричний, до якого відносять спостереження, порівняння, вимірювання, анкетування, співбесіду, тестування тощо;

– теоретико-експериментальний, до якого відносять експеримент, аналіз-синтез, індукцію-дедукцію, моделювання, гіпотетичність, історичність, логічність, абстрагування, ідеалізацію, аксіоматику, узагальнення тощо;

– метатеоретичний, куди входять діалектичний метод і метод системного аналізу [5, с. 85].

Зазначена класифікація, як і попередня, поділяє методи наукового дослідження лише на три групи. Однак підкреслимо, що даний розподіл є цілком слушним, він визначає характер зазначених методів та сприяє його ефективному застосуванню.

Наведемо приклади використання методів наукового пізнання в дослідженнях з аналізованої проблематики та зазначимо, що структурними складниками поняття «комерційні позначення» є зареєстровані та охоронювані законом: знак для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару.

І.А. Головизіна у своєму кандидатському дослідженні «Незаконне

використання товарного знака: проблеми кваліфікації та правозастосування» використовувала такі ефективні методи наукового дослідження: загальний діалектичний метод, а також сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, а саме: методи наукової абстракції; аналізу й синтезу; індукції та дедукції; сходження від простого до складного; генетичний метод; конкретно-соціологічний метод; методи формалізації; метод аналогії; системно-структурний метод; формально-логічний метод; метод правової герменевтики [6]. Саме застосування не лише загальних чи спеціальних методів, а їх поєднання, яке було застосовано науковцем, сприяло оптимальному дослідженню проблематики та визначенню всіх поставлених задач. Поєднання загального та спеціального методу дослідження у більшій мірі застосовується до комплексних робіт, які розглядають декілька аспектів щодо досліджуваної теми.

О.В. Дем'яненко у своїй праці «Кримінальна відповідальність за незаконне використання товарного знаку» вказує на такі методи дослідження: діалектико-матеріалістичної методології, формально-логічний, системно-структурний, історико-правовий, статистичний, соціологічний і психологічний, системний підхід. Ним були зроблені спроби застосувати всі чотири основних рівня методологічних знань системних досліджень: філософські підстави системних методологічних принципи і форми дослідження систем різної природи; конкретно-наукова методологія системного дослідження в спеціальних наукових дисциплінах; методологія і техніка дослідження конкретних об'єктів [7].

А.С. Нерсесяном у кандидатському дослідженні «Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності» використано такі методи: догматичний, для аналізу юридичної конструкції складів злочинів, у тому числі ст. 229 КК України; історичний метод для аналізу процесів становлення інституту прав

інтелектуальної власності, зокрема кримінально-правової охорони цих прав у Російській імперії, СРСР та сучасній Україні; метод системного аналізу, що застосовувався для характеристики елементів і ознак складів злочинів, зокрема ст. 229 КК України як єдиної системи, та інші. Зазначимо, що вказані методи є найбільш оптимальними під час дослідження ст. 223 КК України [8].

Під час дослідження зазначеної проблематики нами було застосовано: діалектичний метод пізнання правових явищ, який дозволив здійснити аналіз співвідношення понять визначених науковцями; системний метод, який сприяв виведенню основних власних понять і категорій, таких, як: «метод», «методологія», «методологічне дослідження», «метод дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знаку для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»; структурний метод, який виявився найбільш ефективним для побудови цілісної структури визначення методології дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання комерційних позначень; метод порівняльно-правового аналізу, яким проведено загальнотеоретичну характеристику понять та класифікацій з теми дослідження; логіко-семантичний метод, за допомогою якого поглиблено понятійний апарат в означеній сфері; а використання формально-логічного, а також методу моделювання допомогло сформулювати пропозиції щодо авторських визначень та класифікацій.

Звернемося до визначення поняття «методологія», яка у наукознавстві розуміється як теоретична основа та способи організації пізнавального процесу, що характеризують пізнання з погляду його загальних форм, можливостей пізнавальних засобів та механізмів, які зумовлюють логічну послідовність наукового дослідження [9, с. 25], вчення про метод, який пов'язує із логікою наукового дослідження;

сукупність загальних і окремих методів [10, с. 65]. Дані позиції науковців визначають методологію з логічної точки зору. Слід зауважити, що вони є чіткими та сприяють розумінню основних ознак, притаманних методології. Розуміння «методу» з логічної точки зору сприяє виокремленню окремих ознак, які не передаються через визначення даного поняття з іншої позиції.

У філософії під методологією розуміють систему принципів і засобів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також учення про цю систему [11, с. 363], систему принципів і способів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також учення про цю систему або систему соціально випробуваних правил і нормативів пізнання і дії, які співвідносяться з властивостями і законами дійсності; внутрішньо диференційовану і спеціалізовану сферу знання, що акцентується на методах, шляхах досягнення істинного і практично ефективного знання [12, с. 359]. Наведені дефініції більш об'ємно розглядають питання методології. Потрібно зазначити, що саме через визначення методології з точки зору філософії доцільно визначити основні характеристики та зрозуміти суть даного явища. У філософському розумінні методологія визначається також як система принципів та відповідних засобів.

За А.П. Закалюком, методологія – це загальний для науки шлях пошуку наукового знання, який у багатьох напрямках та відношеннях є багатоваріантним [13, с. 89]. Необхідно зауважити, що методологія виступає не лише загальним явищем, а й у деякій мірі спеціальним для визначення та встановлення наукових знань. Особливістю такого підходу є те, що автор визначає метод як шлях пошуку, що значно виокремлює наведену позицію з-поміж інших.

М. Стефанов методологію визначає як відому систему вихідних теоретичних знань, які відбивають найбільш загальні закономірності об'єктивного світу і служать засобом, знаряддям,

інструментом, керівним принципом для вирішення завдань, що виникають у теоретичній і практичній діяльності людей [14, с. 113]. Наведена дефініція є найбільш широкою, тому що розкриває всі необхідні аспекти стосовно розуміння методології. Сприйняття автором цього явища як системи оптимальним та позитивним чином впливає на визначення даного поняття. Хоча наведена позиція не в повній мірі виділяється серед інших авторських визначень та має багато спільних ознак, потрібно вказати, що автор розкриває методологію не просто як систему, а як вже відому систему теоретичних знань, що є слухним для визначення цього поняття.

В.М. Попович під методологією взагалі і наукою кримінального права зокрема пропонує розуміти це вчення не просто як про методи пізнання, а й про систему інтерпретації методів, притаманних предмету пізнання [15, с. 45]. Такий погляд є поширеним та у певній мірі доповнює понятійно-категоріальний апарат у сфері дослідження. Важливо, що методологію доречно визначити як систему вчень та пізнання про мислення, про методи дослідження, що використовуються в будь-якій науці та сприяють для визначення об'єкта її пізнання.

За аналогією вищезазначених понять нами розроблене авторське визначення методології дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання комерційних позначень – це певна система або шлях пізнання, які спрямовані на визначення відповідальності за недотримання правил використання товарних знаків та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару у сфері кримінального права, що сприяє виведенню відповідних висновків за допомогою конкретних прийомів та засобів.

Отже, науковцями розроблені неоднозначні поняття методу та методології наукового дослідження. На наш погляд, до основних ознак наведених понять дослідниками відносяться ті,

які вони вважають найбільш істотними, суттєвими. З урахуванням наукових поглядів розроблені авторські визначення понять: метод – це певні логічні способи або системи правил, які спрямовані на досягнення будь-якої встановленої мети, що застосовуються для розроблення висновків за допомогою відповідних засобів та прийомів; методологія дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання комерційних позначень – це певна система або шлях пізнання, які спрямовані на визначення відповідальності за недотримання правил використання товарних знаків та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару у сфері кримінального права, що сприяє виведенню відповідних висновків за допомогою конкретних прийомів та засобів.

У статті обґрунтовується положення про те, що правовий механізм методів наукового дослідження проблематики кримінальної відповідальності за порушення прав на комерційні позначення є важливим механізмом забезпечення охорони та захисту об'єктів інтелектуальної власності.

Досліджуються погляди вчених щодо визначення понять «метод» та «методологія». Зроблено висновок, що неоднозначні поняття методу та методології наукового дослідження зумовлені різними поглядами науковців щодо їх найбільш істотних та суттєвих ознак.

Зазначено, що структурними складниками поняття «комерційні позначення» є зареєстровані та охоронювані законом: знак для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару.

Наведені приклади використання автором таких методів наукового дослідження, як: діалектичний, системний, структурний, логіко-семантичний, формально-логічний методи та метод моделювання.

Іншими методами, які ефективно використовувались науковцями для дослідження проблематики, є: методи наукової абстракції; аналізу й синтезу; індукції та дедукції; сходження від простого до складного; генетичний метод; конкретно-соціологічний метод; методи формалізації; метод аналогії; системно-структурний метод; формально-логічний метод; метод правової герменевтики.

З урахуванням наукових поглядів щодо визначення понять «метод» та «методологія» розроблені авторські дефініції «метод» та «методологія дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання комерційних позначень», які пропонуються для наукового обігу.

Ключові слова: метод, методологія, кримінальна відповідальність, незаконне використання, комерційні позначення.

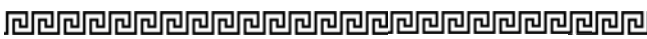
Dimitrov M. The methodology of criminal responsibility research for illegal use of commercial trademarks

The article substantiates the provision that the legal mechanism of methods of scientific investigation of the problem of criminal liability for violation of the rights to commercial designations is an important mechanism for ensuring the protection and protection of intellectual property.

Scientists' views on the definition of "method" and "methodology" are explored. It is concluded that ambiguous concepts of the method and methodology of scientific research are due to different views of scientists on their most significant and essential features.

It is noted that the structural components of the concept of "commercial designation" are registered and protected by law: a sign for goods and services, a company name, a qualified indication of the origin of goods.

Examples of the author's use of such research methods as dialectical,

systemic, structural, logical-semantic, formal-logical and modeling methods are given. Other methods that have been used effectively by scientists to investigate problems are: methods of scientific abstraction; analysis and synthesis; induction and deduction; the ascent from simple to complex; genetic method; concrete sociological method; methods of formalization; method of analogy; system-structural method; formal-logical method; method of legal hermeneutics.

Taking into account scientific views on the definitions of “method” and “methodology”, the author’s definitions of “method” and “methodology for investigating criminal liability for the illicit use of commercial designations” have been developed.

Key words: method, methodology, criminal liability, illegal use, commercial designation.

Література

1. Подольська Є.А. Поняття методу та методології наукового дослідження: Філософія. URL: <http://westudents.com.ua/glavu/95155-ponyattya-metodu-ta-metodolog-naukovogo-dosljdjennya.html>

2. Колесников О.В. Основи наукових досліджень. 2-ге вид. випр. та доп. : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 144 с.

3. Рассоха І.М. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень. Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)». Харків : ХНАМГ, 2011. 76 с.

4. Методи наукової роботи: Лекція 4. URL: <http://intranet.tdmi.edu.ua>

5. Юринець В.Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.

6. Головизина І.А. Незаконное использование товарного знака: проблемы квалификации и правоприменения : дисс. ... канд. юр. наук. 2008. 201 с.

7. Демьяненко Е.В. Уголовная ответственность за незаконное использование товарного знака : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Москва, 2003. 188 с.

8. Нерсесян А.С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2008. 208 с. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/6/348/3353.html>

9. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.

10. Альчук М. Сучасна філософсько-правова методологія. Вісник Львівського університету: Філософські науки. 2008. № 1. С. 64–71.

11. Щерба С.П. Філософія : підручник. Київ : Кондор, 2007. 445 с.

12. Философский энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1989. 840 с.

13. Закалюк А.П. Курс сучасної кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн.1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

14. Стефанов Н. Теория и метод в общественных науках : монография. Москва : Прогресс, 1967. 271 с.

15. Актуальні проблеми кримінального права : навч. посіб. / В.М. Попович та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 256 с.

